

Nr 91.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående anslag till en centralnämnd för skolungdomsutbytet med utlandet m. m.; given Stockholms slott den 4 februari 1938.

Kungl. Maj:t vill härmed, under åberopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

Under Hans Maj:ts,
Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Arthur Engberg.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 4 februari 1938.

Närvarande:

Statsministern HANSSON, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, LEVINSON, ENGBERG, SKÖLD, NILSSON, QUENSEL, FORSLUND.

Efter gemensam beredning med t. f. chefen för utrikesdepartementet anför härefter chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Engberg:

Under punkten 132 i 1938 års åttonde huvudtitel har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att, i avbidan på den proposition i ämnet, som kunde vara riksdagen förelagd, beräkna till centralnämnden för skolungdomsutbytet med utlandet för budgetåret 1938/39 ett anslag av 2,000 kronor.

Sedan utredningen i detta ärende numera slutförts, anhåller jag att ånyo få anmäla detsamma för Kungl. Maj:t.

Inledning. Genom beslut den 5 juni 1936 bemyndigade Kungl. Maj:t ministern för utrikes ärendena att tillkalla fyra sakkunniga för utredning angående Sveriges skolbarnsutbyte med utlandet.

I det yttrande till statsrådsprotokollet, varmed ministern för utrikes ärendena anmälde nämnda fråga, anförde han efter gemensam beredning med chefen för ecklesiastikdepartementet bland annat följande:

Det internationella ungdomsarbetet, som särskilt framträdde i strävandet att bereda den växande generationen tillfällen till besök och vistelse i utlandet, hade på senare tider tillvunnit sig ett intresse, som syntes fullt berättigat med hänsyn till dess betydelse icke blott för den enskilde utan för den mellanfolkliga sammanlevnaden över huvud. I olikhet mot vad som på de flesta håll i utlandet varit fallet, hade emellertid en enhetlig organisatorisk ledning av detta arbete här saknats, liksom det endast tidvis och i begränsad utsträckning varit underkastat offentlig eller eljest auktoritativ kontroll. En viktig form för detta ungdomsarbete vore det s. k. skolbarnsutbytet, vilket ursprungligen närmast torde hava motiverats av rent pedagogiska skäl men som under senare år alltmer börjat betraktas ur vidare synpunkter. Det torde icke vara för mycket sagt, att dessa ungdoms- och skolbarnbesök, vilka i allmänhet organiserades på grundval av reciprocitetsprincipen i form av ett ömsesidigt gästutbyte mellan tvenne länder, numera utgjorde icke endast en lämplig form för rekreation och inhämtande av språkkunskaper utan även en viktig faktor i arbetet för utjämnandet av motsättningarna mellan folken.

För Sveriges del ägde skolbarnsutbytet numera rum i en betydande utsträckning. Anmärkningsvärt vore dock, att utbytet till övervägande del — omkring 95 procent — försigginge med ett enda land, nämligen Tyskland. Antalet deltagare i det svensk-tyska utbytet hade under de senaste åren uppgått till 400 å 500 från vardera landet. I jämförelse härmed intoge ungdomsutbytet med andra länder en undanskymd plats. Det svenska skolbarnsutbytet med Tyskland, vilket åren 1927—1932 stått under överinseende, respektive ledning av läroverkslärarnas riksförbund, hade sedan dess försiggått utan någon form av medverkan eller överinseende från det offentliga sida.

Med hänsyn till de samhällsviktiga uppgifter skolbarnsutbytet hade, måste ett sådant sakernas tillstånd betecknas såsom otillfredsställande och en av ett offentligt organ utövad kontroll däröver såsom ur många synpunkter synnerligen önskvärd. Redan den omständigheten, att ett sådant centralorgan funnes i det land, med vilket vårt utbyte vore livligast, påkallade upprättandet av ett motsvarande organ i Sverige med ungefär samma befogenheter och samma auktoritet. En dylik medverkan från det allmännas sida skulle utan tvivel medföra större enhetlighet och planmässighet i verksamheten och en ökad trygghet för att barnen, såväl de från Sverige utsända som de utländska gästerna, placerades i för dem lämplig och önskvärd miljö. Särskild betydelse torde en sådan instans hava för valet av utbytesledare. De i samband med utbytet nödvändiga förhandlingarna med skolor och myndigheter i utlandet ävensom de rent tekniska förberedelserna måste likaledes i hög grad underlättas genom upprättandet av en dylik central instans. Även det förhållandet, att de utsända barnen och deras ledare i viss mån representerade sitt land i utlandet, talade här för, varjämte utbytesverksamheten icke längre såsom hittills skulle kunna framstå såsom ett enskilt vinstgivande företag, utan eventuella överskott i ena eller andra avseendet komma utbytesverksamheten i dess helhet till godo. Självfallet vore det icke fråga om att tvångsvis ställa hela ungdoms- och skolbarnsutbytet under den ifrågasatta centrala ledningen, men även det på enskilt initiativ företagna utbytet torde kunna draga stor fördel av en central instans, som hade möjlighet att överblicka läget och ägde erforderlig auktoritet gentemot utlandet.

Ovan angivna synpunkter torde utgöra en tillräcklig motivering för upp-
rättandet av en central instans för Sveriges skolbarnsutbyte med utlandet.

Såsom ett förberedande steg till att åvägabringa den ifrågasatta central-
instansen syntes böra tillkallas fyra sakkunniga med uppdrag att utarbeta
definitiva förslag till frågans lösning samt att i de båda av saken berörda
departementen biträda vid handläggningen av de angelägenheter inom om-
rådet, som kunde uppkomma, innan centralorganet kunde träda i verk-
samhet. De sakkunniga torde böra samarbeta med de redan existerande
statliga organen för kulturell upplysningsverksamhet, såsom upplysnings-
nämnden och kulturrådet, och samverka med utrikesförvaltningens organ,
med skolöverstyrelsen och med de skolsammanslutningar, vilka hittills
sysslat med skolbarnsutbyte och förvärvat praktisk erfarenhet härom.

De sakkunniga borde med uppmärksamhet följa utvecklingen av skol-
barnsutbytet i allmänhet och särskilt i de länder, med vilka sådant utbyte
för vårt lands vidkommande kunde väntas komma i fråga. Då det måste
anses lämpligt att med länder, som redan centraliserat ledningen av sitt
skolbarnsutbyte, avsluta avtal angående formerna för detta utbyte, borde
de sakkunniga biträda vid dylika avtals förberedande. Enär det vore av
vikt, att 1937 års utbyte i god tid förbereddes, borde de sakkunniga till-
handagå vederbörande departement i avseende å det förberedelsearbete,
som kunde bli påkallat. Därvid torde de sakkunniga få taga befattning
med frågan om erhållandet av lämpliga utbytesledare, möjligheten att göra
ett lämpligt urval av de svenska barn, som skulle deltaga i utbytet, samt
tillsynen över att de utländska barn, som skulle återgålda de svenska barn-
ens utlandsbesök, här mottoges på sådant sätt, att det egentliga syftet
med dessa besök uppnåddes, nämligen förutom vilo- och förströelseelemen-
tet samt praktisk övning i det svenska språket, en rätt uppfattning av vårt
lands kultur och vårt lands levnadsförhållanden.

Med stöd av förenämnda bemyndigande tillkallades genom beslut den
16 juni 1936 såsom sakkunniga undervisningsrådet K. Kärre, ordförande,
filosofie doktorn G. K. L. Granberg, läroverksadjunkten B. J. H. Gejrot
och ämneslärarinnan fru Margareta Söderlund.

De sålunda tillkallade sakkunniga, vilka antogo benämningen *sakkunni-
ga angående skolungdomsutbytet*, hava den 28 januari 1937 avgivit betän-
kande och förslag angående inrättandet av en central instans för ledning
och kontroll av Sveriges skolungdomsutbyte med utlandet m. m.

I ärendet hava utlåtanden avgivits den 22 februari 1937 av *statskontoret*,
den 22 mars 1937 av *skolöverstyrelsen* och den 29 april 1937 av *upplys-
ningsnämnden*, varjämte *de sakkunniga* den 23 november 1937 i samband
med avgivandet av berättelse över skolungdomsutbytet under år 1937
framlagt ett med hänsyn till under det gångna verksamhetsåret vunnit
erfarenhet uppgjort nytt förslag beträffande sekreterarens å byrån för skol-
ungdomsutbyte anställningsförhållanden m. m., över vilken framställning
statskontoret den 17 december 1937 avgivit utlåtande.

Jag har för avsikt att i det följande allenast i korthet redogöra för de av
de sakkunniga föreslagna åtgärderna samt yttrandena häröver. I övrigt ber
jag att få hänvisa till handlingarna i ärendet.

De sakkunniga. Till en början erinra de sakkunniga, att de enligt de lämnade direktiven för uppdraget haft att utarbeta definitiva förslag till lösning av frågan om åvägabringandet av den ifrågasatta centrala instansen för ledning och kontroll av vårt lands skolungdomsutbyte med utlandet. För att erhålla en översikt över alla de spörsmål av principiell och praktisk natur, vilka sammanhänge med denna fråga, hade det enligt de sakkunnigas mening visat sig nödvändigt att taga under övervägande hela frågan om utbytesverksamhetens anordning och omfattning och söka utforma ett någorlunda detaljerat program för denna verksamhet. Först sedan en dylik översikt vunnits över verksamhetens detaljer och de olika arbetsuppgifter, som bleve förenade med ledningen av utbytet, bleve det — anförda de sakkunniga — möjligt att taga ställning till frågan om beskaffenheten av den organisation, som erfordrades för att på ett ur allmänna synpunkter tillfredsställande sätt lösa dessa uppgifter. Detta hade även varit nödvändigt för att i enlighet med de lämnade direktiven möjliggöra ett utbyte redan under sommaren 1937.

De sakkunniga hade sålunda inriktat sig på att dels utforma ett program för utbytesverksamheten, särskilt under den närmaste tiden, dels skapa en organisation för verksamhetens ledning, dels ock vidtaga vissa erforderliga förberedelser för utbytets igångsättande redan under sommaren 1937.

Härefter anförda de sakkunniga huvudsakligen följande:

Undersökning rörande skolungdomens utomlandsresor. För att erhålla en överblick över omfattningen av den svenska skolungdomens utomlandsresor och huru dessa fördelat sig på olika ifrågakommande länder hade de sakkunniga införskaffat uppgifter från omkring 350 läroanstalter rörande ifrågavarande resor under år 1936. Av de lämnade uppgifterna framginge, att resenärernas fördelning i fråga om kön samt beträffande ålder under och över 15 år ställt sig på sätt följande tablå utvisade:

Art av resa	Gossar		Flickor	
	under 15 år	över 15 år	under 15 år	över 15 år
Svensk-tyskt utbyte	56	155	65	314
Svensk-engelskt utbyte	4	1	1	9
Utbyte med annat främmande land	6	1	1	6
Särskilt utbyte mellan vissa skolor	—	10	—	12
Av enskild organisation anordnad resa	120	175	24	117
Deltagande i feriekurser	12	70	11	58
Enskilda studieresor:				
med enskild inackordering	444	804	172	636
fotvandring, cykelfärd och dylikt	249	546	84	157
Sammanlagt antal	891	1,762	358	1,309

De sakkunniga ville framhålla, att de siffror och uppgifter, som framkommit såsom ett resultat av den gjorda undersökningen, visade oförtydligt, att den ungdom, varom här vore fråga, numera i stor utsträckning sökte erhålla tillfälle att under den ena eller andra formen komma utomlands. Det låge också nära till hands, att ungdomen skulle söka på detta sätt utnyttja sin fritid, med tanke ej mindre på de i kommunikationsavseende alltmör underlättade förbindelserna med andra länder än även på den långa ledighet från skolstudierna, som de svenska sommarferierna medgäve. De studerandes ökade utomlandsresor vore ett led i den allmänna utvecklingen till större livlighet i det internationella umgänget och en yttring av denna utveckling. De vore tvivelsutan också ett uttryck för en önskan å ungdomens sida att på ett praktiskt sätt i tid rusta sig för de uppgifter, inför vilka de kunde beräkna att bliva ställda just på grund av denna ökade internationalitet i mänskligt umgänge och arbetsliv. Språkundervisningen i våra skolor hade likaledes en mera praktisk läggning och vid densamma värdesattes levande språkkunskaper mera än förr varit fallet, varjämte ungdomen genom radio och film komme i livligare kontakt med främmande språk och främmande förhållanden.

Av de länder, till vilka dylika studieresor företoges, uppvisade Tyskland de största siffrorna. Att så vore fallet, syntes ganska naturligt, med hänsyn dels till det geografiska läget, dels till de svenska lärjungarnas språkkunskaper, särskilt de många yngres, dels och icke minst till den reciprocitet i intresset för utbytesverksamhet av här förevarande slag, som ådagalagts å den tyska sidan.

Det vore emellertid betydande siffror, som framkommit även i fråga om resor till andra länder (Danmark, Norge, Finland, Baltikum, England, Frankrike). Om man i detta sammanhang bortsågo från de nordiska och baltiska länderna, visade det sig, att icke mindre än omkring 400 lärjungar sökt sig över till England och omkring 115 till Frankrike.

Den gjorda undersökningen gäve sålunda vid handen, att skolungdomens utomlandsresor numera nått en sådan utbredning och omfattning, att det måste framstå som ett synnerligen berättigat önskemål, att en organisation skapades till verksamhetens stöd och underlättande och för ledning och kontroll av densamma i så betryggande form, som det vore möjligt att åstadkomma. Bland ungdomens föräldrar och målsmän syntes det också finnas en utbredd önskan om ett dylikt underlättande och en dylik ledning av denna verksamhet. Vad särskilt formen skolungdomsutbytet beträffade, visade också undersökningen, att ett eventuellt tillskapat centralt organ för en sådan verksamhet skulle få en stor uppgift att fylla dels för att säkerställa och utveckla de redan förefintliga förbindelserna med Tyskland på detta område, dels för att söka utfinna möjligheter för tillgodoseende av det behov, som förefunnos av liknande förbindelser med andra länder.

Utomlandsresornas uppgifter och syfte. I främsta rummet syntes de språkliga vinsterna av utomlandsresorna böra beaktas. Klassundervisning i främmande levande språk kunde aldrig, hur ändamålsenligt och skickligt den än i de enskilda fallen vore lagd, giva den övning och träning i ett språks muntliga användning, som en tids umgänge med infödda vore i stånd att förmedla. Här kunde utomlandsvistelsen giva ett komplement till skolans undervisning, som knappast kunde erhållas på annat sätt. Ofta kunde en utomlandsresa under skolåldern lämna särskilt stor språklig behållning på grund därav, att kontinuerligt umgänge med jämnåriga kamra-

ter då vore jämförelsevis lätt att erhålla. De sålunda berörda språkliga vinsterna för ungdomen vore relativt lätta att säkerställa vid den form av utomlandsvistelse, som skolungdomsutbytet innebure. Här sammanfördes den svenske lärjungen direkt och omedelbart med en jämnårig utlandskamrat och kunde knappast undgå att dagligen i stor utsträckning röra sig med det främmande språket. Även om vistelsen i den främmande miljön bleve av väl kort varaktighet, förlängdes den dock i viss mån av utbyteskamratens vistelse i Sverige under en motsvarande tidsperiod.

De sakkunniga hade emellertid icke blott den språkliga nyttan av utomlandsvistelsen i tankarna. Utan att i detta sammanhang ingå på någon fullständig analys av ungdomsresornas pedagogiska betydelse, ville de sakkunniga framhålla, att dessa resor på ett synnerligen värdefullt sätt kompletterade skolans undervisning på många skilda områden. Skolungdomens utomlandsresor och särskilt utbytesresorna hade även en annan uppgift än den i egentlig mening pedagogiska, i det de utgjorde ett led i strävandena mot mellanfolkligt samförstånd. Genom att ungdom förvärvade en mera levande kännedom om främmande länder, deras folk, kultur och språk, och genom att den knöte personliga vänskapsband med utländsk ungdom främjades och befästes den förståelse och samhörighetskänsla, som vore en viktig förutsättning för bevarandet av vänskapliga förbindelser mellan nationerna.

Man hörde understundom den invändningen riktas mot skolungdomsutbytet, att det anknötes till ett alltför ungdomligt och okritiskt åldersstadium. De unga befarades bliva alltför gripna av beundran för det nya, som de mötte men som de icke kunde tränga in i i hela dess innebörd och därför icke kunde objektivt bedöma. De komme alltför lätt att överskatta det främmande och att orättvist underskatta det egna. Att en sådan fara förefunnes, torde vara obestriddigt. Likaså föreläge i enskilda fall otvivelaktigt risk för religiös eller politisk påverkan av icke önskvärt slag. Men dels borde denna fara enligt de sakkunnigas mening icke överdrivas eller tillmätas en alltför stor betydelse. Dels borde den kunna i väsentlig mån neutraliseras genom att utbytet ledning i de olika länderna, vilka härvidlag borde äga samma intresse, inskräppte hos utbytesdeltagarna nödvändigheten av att de iakttog ett taktfullt och hänsynsfullt uppträdande gent emot sina värdar, respektive gäster, samt genom att skolan i sin undervisande och uppfostrande verksamhet sökte bibringa de unga en rättmätig uppskattning av de värden, som vi ägde inom vårt eget land. I stor utsträckning gällde det för övrigt icke att skapa nya förbindelser utan endast att organisera och leda förbindelser, som redan existerade. Och, såsom de sakkunniga anförde, funne de vinsterna för de enskilda deltagarna och för vårt land av ett rationellt lett utbyte vara av den betydelse, att de vida övervägde de olägenheter, som i enstaka fall kunde göra sig gällande, och de sakkunniga funne därför denna verksamhet vara värd största möjliga uppmuntran och stöd från det allmännas sida.

Vilka länder böra komma i fråga vid svenskt skolungdomsutbyte med utlandet? De sakkunniga hade ansett, att en central instans för skolungdomsutbytet borde till en början inrikta sig på att förutom med Tyskland åvägbringa utbytesförbindelser med England och Frankrike. Dessa tre länders språk och kultur vore nämligen sedan gammalt föremål för studium i svenska skolor och våra kulturella och kommersiella förbindelser med dem vore sedan lång tid tillbaka livliga. Härtill komme ett fjärde land, nämligen Bel-

gien, med vilket utbyte enligt de sakkunnigas mening borde komma till stånd. Mellan belgisk och svensk skolungdom rådde redan en ganska omfattande brevutväxling. Det vore sannolikt, att det bleve ett större antal svenska ungdomar, som önskade komma till franskt språkområde än det antal franska utbyteskamrater, som även i gynnsammaste fall kunde påräknas, och i åtskilliga svenska hem skulle man säkert gärna se ett utbyte med belgiska hem.

Därest i enlighet med de sakkunnigas förslag ett centralt organ för utbytesverksamheten komme till stånd och erfarenheterna från verksamheten ställde sig gynnsamma, torde denna emellertid undan för undan böra vidgas till att omfatta även andra länder än de fyra ovan nämnda. Särskilt torde det icke böra dröja alltför länge, innan ett internordiskt utbyte bleve föremål för övervägande. Visserligen finnes här större möjligheter för de enskilda att själva ordna besök och motbesök, och behovet av offentlig ledning och kontroll vore här mindre framträdande. Föreningen Norden hade också redan utövat och utövade en betydelsefull verksamhet för upprättande av förbindelser mellan skandinavisk ungdom i olika länder. Ett dylikt centralt organ skulle emellertid hava stora förutsättningar för att, väl helst i samarbete med föreningen Norden, organisera ett ungdomsutbyte mellan dessa länder, vilket sannolikt skulle visa sig efterfrågat och bidra till en ökning i de internordiska förbindelserna. Andra länder, vilka utom Danmark, Finland och Norge också kunde tänkas komma i fråga som utbytesländer för åtminstone mindre kontingenter av svensk ungdom, vore de baltiska länderna, Holland, Schweiz och Österrike.

Formerna för skolungdomsutbytet. De sakkunniga hade ägnat speciell uppmärksamhet åt frågan om den form, under vilken man kunde tänka sig ett ungdomsutbyte anordnat, varvid de sakkunniga haft under övervägande olika möjligheter. I vad mån dessa kunde komma i fråga vid utbytet med olika länder, måste enligt de sakkunnigas mening bliva beroende på skilda förhållanden, bland annat feriernas förläggning, traditioner inom ifrågavarande land m. m. De sakkunniga hade sammanfattat de olika möjligheterna för skolungdomsutbytet under tre huvudformer, nämligen: 1) individuellt utbyte (familjeutbyte); 2) skolutbyte (grupputbyte); 3) kombinerat utbyte. Härtill komme enligt de sakkunnigas förslag en fjärde möjlighet, som visserligen fölle utanför utbytet i egentlig mening, men som de sakkunniga ansett dock böra beaktas i detta sammanhang och vilket kunde betecknas »ensidigt utbyte».

De sakkunniga hava i sitt betänkande närmare utvecklat innebörden av dessa olika utbytesformer samt angivit den form, vilken kunde betraktas såsom lämpligast för varje särskilt land.

Den centrala instansen, dess organisation och arbetsuppgifter. De sakkunniga ansåge sig böra föreslå, att ledningen av skolungdomsutbytet såsom helhet betraktad skulle utövas genom en styrelse, *centralinstansen för skolungdomsutbytet med utlandet*, under vilken skulle sortera: a) ett verkställande organ, byrån, b) ledare för de olika länder, varmed utbyte skedde, landsledare, samt i mån av behov c) lokala ledare på olika ifrågakommande orter inom varje utbytesland, ordsledare.

Centralinstansen skulle bestå av fem av Kungl. Maj:t utsedda ledamöter, av vilka en ordförande, jämte en av Kungl. Maj:t förordnad sekreterare.

De sakkunniga hade övervägt frågan, om instansen borde vara ett statligt organ eller icke. Det förefölle — anförda de sakkunniga — av de för de sak-

kunnigas arbete lämnade direktiven, som om den centrala instansen närmast varit tänkt som ett statligt organ. Ett sådant hade också större auktoritet såväl inom det egna landet som gentemot utlandet, vilket i detta fall vore av synnerligen stor betydelse. Från de av saken berörda målsmännens synpunkt tedde det sig onekligen så, att en dylik organisation skulle skänka en större känsla av trygghet och garanti. Den skulle väl också hava större utsikter än en enskild organisation att vinna beaktande för åtskilliga önskemål, som i olika avseenden gjorde sig gällande vid denna verksamhet. Ur rent praktiska synpunkter förefölle det härvid bäst, att Kungl. Maj:t utsåge ledamöterna i instansen.

I instansen syntes följande organ närmast böra vara representerade: utrikesdepartementet eller ecklesiastikdepartementet, skolöverstyrelsen, upplysningsnämnden, det statliga undervisningsväsendet, närmast läroverkslärarnas riksförbund samt de kommunala eller enskilda, till det högre skolväsendet hörande läroanstalterna. Med en sådan sammansättning av instansen syntes enligt de sakkunnigas mening garantier föreligga för erhållande av erforderlig erfarenhet, sakkunskap och auktoritet inom densamma. De sakkunniga hade utgått ifrån att utbytesverksamheten, i varje fall under den närmaste tiden, skulle avse de högre skolorna av olika kategorier. Därest den skulle komma att utsträckas till att omfatta jämväl folkskoleväsendet, syntes det få tagas under övervägande, i vad mån detta borde inverka på instansens sammansättning.

De sakkunniga ville emellertid icke göra gällande, att icke skäl kunde anföras för att jämväl andra intressen bleve företrädade inom centralinstansen. Sålunda hade de sakkunniga övervägt, huruvida icke exempelvis målsmännen borde erhålla en särskild representant. Med hänsyn framför allt därtill, att berörda intresse även utan en särskild representant torde få antagas bliva företrätt inom instansen, hade de icke ansett nödvändigt att framställa förslag i denna riktning.

Den av Kungl. Maj:t förordnade sekreteraren förutsattes skola tillika tjänstgöra såsom föreståndare för instansens verkställande organ, byrån.

Enligt de sakkunnigas förslag skulle centralinstansen utöva överinseende över utbytesverksamheten i dess helhet, och i sådant hänseende särskilt: 1) för varje år upprätta plan för utbytesverksamheten; 2) träffa överenskommelse med vederbörande utländska organisationer angående ordnande av skolungdomsutbyte samt angående formerna härför; 3) träffa erforderliga överenskommelser med vederbörande svenska myndigheter och organisationer; 4) samarbeta med offentliga myndigheter och andra institutioner, i den mån sådant visade sig erforderligt eller önskvärt; 5) utse en utbytesledare för varje land, med vilket utbyte skulle äga rum (landsledare); 6) efter hörande av vederbörande landsledare utse ordsledare till erforderligt antal för varje utbytesland; 7) anställa den för byråns verksamhet erforderliga personalen; 8) upprätta instruktion för de vid skolungdomsutbytet anställda funktionärerna; 9) efter förslag av vederbörande landsledare utse deltagare i utbytet; 10) för de svenska deltagarna i utbytet utfärda generella anvisningar; 11) besluta om anordnande av mottagningar och besök för de i Sverige varande utländska deltagarna i utbytet; 12) handhava skolungdomsutbytets ekonomi; 13) till utrikesdepartementet och ecklesiastikdepartementet årligen senast den 1 november avgiva berättelse angående årets skolungdomsutbyte; samt 14) så långt möjligt söka följa förhållandena på de internationella ungdomsförbindelsernas område.

Beträffande de ovan angivna olika arbetsuppgifterna för instansen märktes till en början, att det i princip skulle tillkomma instansen att fatta beslut i och ansvara för de angivna frågorna. Intet hindrade emellertid, att instansen gäve ordföranden och sekreteraren eller sekreteraren ensam fullmakt att besluta i detaljfrågor av olika slag, vilkas handläggning krävde brådskande beslut eller icke vore av den vikt, att hela instansen borde sammankallas. Vid instansens nästkommande sammanträde borde dock de sålunda fattade besluten anmälas för godkännande.

Beträffande instansens handhavande av skolungdomsutbytetts ekonomi hava de sakkunniga ansett densamma böra praktiskt organiseras så, att sekreteraren finge i uppdrag att tillika fungera såsom skattmästare med redovisningsskyldighet inför instansen. Bland instansens uppgifter i fråga om skolungdomsutbytetts ekonomiska förvaltning finge särskilt nämnas bestämmande av anmälningsavgift för deltagarna i utbytet, beslut om löner och arvoden till olika funktionärer, verkställande av avräkning med vederbörande utländska organisationer, sedan utbytet avslutats för året, förvaltning av överskottsmedel etc.

Då sakkunniga förklarar sig anse, att instansen borde vara tillsatt av Kun gl. Maj:t, syntes det de sakkunniga även lämpligt, att Kun gl. Maj:t utsåge två revisorer jämte suppleant för granskningen av instansens förvaltning.

Instansens verkställande organ, byrån, skulle enligt de sakkunnigas förslag bestå av instansens sekreterare såsom byråns föreståndare, ett biträde å byrån samt skrivhjälp i erforderlig omfattning. Sekreteraren skulle fungera året om, ehuru hans arbetsuppgifter givetvis skulle bliva av högst olika omfattning under olika tider av året. Hans uppdrag vore i icke ringa mån av övervakande natur och närmast tänkt såsom en bisyssla, vilken skulle kunna skötas vid sidan av annat arbete, ehuru han under en stor del av året torde bliva sysselsatt varje dag för byråns räkning. Emellertid måste det under tiden från och med utsändande av anmälningsblanketter till och med räknenskapernas avslutande (alltså ungefär tiden början av mars—början av september) finnas ett biträde å byrån, vilket kunde ställa hela sin tid till disposition för arbetet där. Dessutom skulle anställas en eller flera maskinskriverskor i mån av behov. Byrån skulle bliva det organ, genom vilket instansens beslut normalt skulle verkställas, och skulle handhava detaljarbetet i samband med organiserandet av utbytet.

Vad speciellt sekreteraren, tillika byråns föreståndare, anginge, skulle hans arbetsuppgifter omfatta bland annat, att på uppdrag av ordföranden sammankalla instansen samt föra protokoll vid dess sammanträden, att förbereda de ärenden, som instansen hade att behandla och som icke genom särskild föreskrift förbereddes av landsledarna, att inför instansen föredraga dessa ärenden samt att övervaka, att de av instansen fattade besluten verkställdes, att under tiden mellan instansens sammanträden fungera såsom instansens befullmäktigade, samt att såsom föreståndare för byrån ansvara för att byråns uppgifter fullgjordes.

Såsom sekreterare ansåge de sakkunniga en administrativ tjänsteman snarare än en lärare böra komma i fråga, något som syntes motiverat med hänsyn till den mera administrativt betonade funktion, som de sakkunniga förutsatt för innehavaren av detta uppdrag.

De av instansen för varje utbytesland utsedda utbytesledarna, de s. k. landsledarna, skulle, föreslå de sakkunniga, i enlighet med för dem av instansen fastställd instruktion handhava den närmaste ledningen av

utbytet för vederbörande land. I sådant hänseende skulle det bland annat åligga dem att tillsammans med vederbörande utländska organisation uppgöra förslag till sammanförande av deltagare att inför instansen föredraga frågor om utseende av utbytesdeltagare och ordsledare, att övervaka resan till vederbörande främmande land, så långt denna vore gemensam för samtliga deltagare, att närvara vid gemensamma visningar och mottagningar i utlandet samt därvid ävensom i övrigt i samband med utbytet officiellt representera Sverige, att underhandla med vederbörande utländska myndigheter och personer i frågor, som aktualiserades under vistelsen i det främmande landet, att giva vederbörande ordsledare erforderliga direktiv och i övrigt fungera såsom dessas närmaste överordnade, att övervaka återresan från det främmande landet till hemlandet, att till instansen lämna redovisning för i samband med årets resa omhändertagna medel m. m.

I fråga om den verksamhet, som skulle utövas av de på olika orter stationerade underledarna, de s. k. o r t s l e d a r n a skulle instansen uppgöra instruktion för dessa. I övrigt skulle deras arbete regleras genom särskilda föreskrifter från vederbörande landsledare, vilken hade att fungera som deras närmaste överordnade.

Vad beträffade behovet av ordsledare, vore det enligt de sakkunnigas mening egentligen blott för Tysklands del med det stora antal utbytesdeltagare, som därvid kunde beräknas, som sådana ledare förutsattes skola komma i fråga i någon större utsträckning. För Englands del torde det åtminstone till en början komma att räcka med en ordsledare förutom landsledaren, och därest ett utbyte med Frankrike och Belgien skulle komma till stånd, torde ledningen av den fransk-belgiska kontingenten kunna omhändrivas av landsledaren ensam, eventuellt även i detta fall med hjälp av en ordsledare.

Kostnadsberäkningar. De av de sakkunniga framlagda kostnadsberäkningarna för utbytesverksamheten utgå ifrån att utbytet i princip skulle, utom i vad avsåge arvoden till instansens ledamöter och sekreterare, vara självförsörjande, ävensom att staten skulle stå såsom ekonomisk garant för utbytesverksamheten. De sakkunniga hade tänkt sig, att den anmälningsavgift, som borde erläggas av varje till utbytet anmäld deltagare, skulle vara tillräcklig för bestridande av de egentliga omkostnaderna för utbytesverksamheten, således kostnaderna för byråns (inklusive lands- och ordsledarnas) verksamhet, inkvartering, resor, mottagningar etc. Emellertid ansågo de sakkunniga nödvändigt, att arvoden till ledamöterna och sekreteraren i den permanent fungerande instansen icke gjordes beroende av de inkomna anmälningsavgifterna, vilkas summa kunde variera år från år. Skulle dessa utgifter även bestridas av anmälningsavgifterna kunde det inträffa, att en ökning av anmälningsavgiften bleve nödvändig, vilket skulle komma att utöva en menlig inverkan på utbytets omfattning, något som därför borde undvikas. Instansen vore också en nytillkommen institution utan motsvarighet vid det privat ledda utbytet och syntes därför icke böra belasta utbytet ekonomiskt. De sakkunniga föresloge därför, att arvoden till instansens ledamöter och sekreterare skulle bestridas av statsmedel enligt de för kommittéer gällande grunderna. En approximativ beräkning av styrelsens och sekreterarens årligen utgående arvoden gäve, med den sammansättning av styrelsen, som de sakkunniga tänkt sig, följande resultat:

1) 20 sammanträdes- och arbetsdagar för 5 ledamöter: ordförande à 12 kronor, 2 ledamöter à 6 kronor och 2 à 12 kronor för dag = 960 kronor;

2) extra dagarvoden åt ordföranden: 20 dagar à 12 kronor = 240 kronor;

3) arvode åt sekreteraren, dels 300 kronor i egenskap av instansens sekreterare och föredragande, dels 1,500 kronor i egenskap av föreståndare för byrån = 1,800 kronor;

kostnaderna skulle alltså sammanlagt uppgå till (960 + 240 + 1,800 =) 3,000 kronor.

Ifrågavarande kostnadsberäkning kunde, innan någon erfarenhet av den föreslagna organisationen vunnits, enligt de sakkunnigas mening endast tjäna till huvudsaklig ledning vid bedömandet av statens framtida kostnader för utbytesverksamheten. Redan efter avslutandet av det första årets verksamhet torde emellertid mera definitiva hållpunkter för en kostnadsberäkning föreligga. Dock torde redan nu kunna sägas, att även om delposterna komme att variera, den angivna totalsumman av 3,000 kronor torde kunna antagas vara tillfyllest.

I övrigt skulle utbytet bära sig självt. Emellertid vore det ingalunda otänkbart, att det internationella politiska läget något år utvecklade sig på sådant sätt, att styrelsen funne sig icke kunna genomföra utbytesverksamheten för året. En sådan situation kunde för övrigt uppstå icke blott på grund av instansens egen uppfattning om riskerna att genomföra utbytet eller direkta hinder för utbytet fullföljande, utan den kunde tänkas inträffa redan såsom följd av för litet antal inkomna anmälningar. Skulle instansen i sådant fall besluta inställa årets utbyte, torde det vara nödvändigt, att inkomna anmälningsavgifter returnerades. Emellertid vore det givet, att förberedelserna till det sålunda inställda utbytet kunde hava dragit en hel del kostnader, till vilkas täckning medel icke funnes tillgängliga, sedan anmälningsavgifterna återbetalats. Då det icke torde kunna förutsättas, att instansens ledamöter personligen skulle stå den ekonomiska risken härvidlag, syntes knappast någon annan utväg stå öppen, än att staten ytterst stode såsom utbytet ekonomiska garant. Detta torde också få anses stå i god överensstämmelse med den statliga prägel, som de sakkunniga tänkt sig för centralinstansen och dess verksamhet.

Vad utbytet egen ekonomi beträffade, utgjordes inkomstsidan väsentligen av de till utbyte anmälda deltagarnas anmälningsavgifter. Denna avgift hade vid det svensk-tyska utbytet under de senare åren utgått med 40 kronor. Trots de utökade förmåner och arrangemang, som förutsattes i samband med den nya ledningen av utbytet, framförallt officiellt mottagande av utbytesdeltagarna — förhållanden, som i och för sig väl kunde motivera någon höjning av anmälningsavgiften — syntes det emellertid de sakkunniga lämpligt, att anmälningsavgiften för det svensk-tyska utbytet åtminstone tills vidare bibehölles vid nämnda belopp. Till en början torde man böra räkna med samma anmälningsavgift även vid det svensk-engelska och svensk-franska utbytet. Erfarenheten finge giva vid handen, huruvida någon ändring härutinnan framdeles borde vidtagas. Rent principiellt förefölle det naturligast, att anmälningsavgiften vore densamma, vare sig utbyte skedde med det ena landet eller med det andra. För det s. k. ensidiga utbytet förutsatte de sakkunniga en anmälningsavgift av 25 kronor. I sådana fall, då särskilda skäl visades vara för handen och utbytet ekonomi så tilläte, borde instansen kunna medgiva nedsättning i eller befrielse från anmälningsavgift. Till utökande av möjligheterna att underlätta deltagandet i utbytesresorna kunde även enskilda donatorer tänkas framträda, varigenom kanske en fond kunde komma till stånd, från vilken i särskilda

fall bidrag kunde utanordnas till nedsättning i eller befrielse från anmälningsavgift eller biljettkostnad.

Vad anginge de inkomster, varmed instansen, bortsett från ovan nämnda bidrag av statsmedel, hade att räkna, kunde desamma uppskattas på följande sätt:

1) anmälningsavgifter à 40 kronor för 500 deltagare i det svensk-tyska och 40 deltagare i det svensk-engelska familjeutbytet = 21,600 kronor. Sannolikt tillkomme här ett mindre antal deltagare i svensk-franskt eller svensk-belgiskt utbyte. Försiktigheten hade dock ansetts bjuda att icke räkna härmed vid inkomstberäkningen;

2) anmälningsavgifter à 40 kronor för 30 deltagare i svensk-engelskt ungdomsläger = 1,200 kronor;

3) anmälningsavgifter à 25 kronor för 75 deltagare i engelskt, franskt och belgiskt s. k. ensidigt utbyte = 1,875 kronor.

Totalsumma inkomster skulle, om alla anmälda betalade full avgift, uppgå till (21,600 + 1,200 + 1,875 =) 24,675 kronor.

Helt utanför den nu ifrågakvarande kostnadsberäkningen låge lärjungebrevväxlingen, vilken hade sin egen ekonomi med egna anmälningsavgifter. Hänsyn hade ej heller tagits till sådana andra uppgifter än det egentliga utbytet, vilka instansen eller dess organ kunde få sig ålagda, exempelvis lämnande av råd och bistånd i olika avseenden vid anordnandet av klass- eller grupperesor m. m.

Då instansen av de sakkunniga förutsattes skola bliva en statlig institution, hade de sakkunniga utgått ifrån att staten ställde erforderliga lokaler och inventarier till förfogande.

Beträffande utgifterna hade de sakkunniga uppgjort en kostnadsberäkning för det svensk-utländska utbytet av skolungdom år 1937 av följande utseende:

Arvoden m. m.:

Landsledare, Tyskland	kronor 1,500	
Landsledare, England	» 500	
Reseledare för Belgien, England, Frankrike ..	» 600	
11 Ortsledare (10 i Tyskland, 1 i England) ..	» 3,300	
1 biträde å byrån	» 2,400	
Tillfällig arbetshjälp å byrån	» 500	
Biträden vid deltagares ankomst och avresa ..	» 400	
3 svenska ledare för ungdomsläget	» 300	kronor 9,500

Övriga omkostnader:

Lands- och Ortsledarnas resekostnader	kronor 1,650
Porto	» 100
Telefon- och telegramavgifter	» 350
Skrivmaskin	» 275
Bil- och spårvagnsresor, budskickning och dylikt	» 100
Trycksaker, duplicering	» 700
Papper m. m.	» 150
Kollektiv olycksfallsförsäkring	» 645
Inkvartering (i Sverige, t. ex. Stockholm) ..	» 200
Viss traktering m. m. under resa (för svenska deltagare)	» 1,500

Ortsledares utgifter för grupp (utflykter och dylikt)	kronor	400
Uppehåll i Berlin på nedresan	»	3,000
Mottagningsfester, visningar och dylikt (för utländska deltagare)	»	4,500
Sjukvård under resor	»	200
Revisionsarvode	»	300
Oförutsedda utgifter jämte eventuellt överskott	»	1,105
		<u>kronor 15,175</u>
		Summa kronor 24,675

Centralinstansens uppgifter vid sidan av utbytesverksamheten. De sakkunniga hava framhållit, att i den mån som instansens verksamhet komme i gång och bleve allmänt känd, syntes den komma att utvidga sin verksamhet till att omfatta även andra sidor av vårt lands förbindelser med utlandet än det egentliga skolungdomsutbytet. Sålunda torde instansen komma att få sig pålagd en rådgivande verksamhet i olika avseenden, särskilt i samband med planerade utomlandsresor i allmänhet för svensk skolungdom och i samband med utländsk skolungdoms planer på resor i Sverige. Vidare kunde det tänkas, att frågor om lärarutbyte komme att ingå såsom en av centralinstansens ordinarie arbetsuppgifter. Härjämte syntes det naturligt, att centralinstansen vid sidan av skolungdomsutbytet finge till uppgift att ordna feriekursverksamhet i utlandet för svensk skolungdom.

Slutligen borde handhavandet av lärjungebrevväxlingen mellan Sverige och utlandet inordnas bland de uppgifter, som skulle tillkomma centralinstansen.

Myndigheterna. *Statskontoret* har anfört huvudsakligen följande:

Såvitt statskontoret kunde finna, talade goda skäl för att staten genom förordnande av den av de sakkunniga föreslagna centralinstansens ledamöter och sekreterare skänkte stadga och auktoritet åt utbytesverksamheten. Att med den omfattning, verksamheten tagit, helt överlåta åt enskilda att mer eller mindre ur vinstsynpunkt ordna densamma, vore enligt ämbetsverkets mening ej lyckligt. Vid verksamhetens organiserande borde emellertid givetvis vederbörlig hänsyn tagas till ovissheten om huru de på utbytesverksamheten inverkan förhållandena kunde utveckla sig. Organisationen borde med beaktande härav vara sådan, att den — där så skulle bli erforderligt — kunde utan onödig tidsutdräkt och särskilda kostnader avvecklas. Arvoden och andra ersättningar borde således endast avse tid, då arbete utfördes för instansen.

Mot att lokaler och inventarier genom statens försorg ställdes till förfogande för centralinstansens verksamhet hade statskontoret intet att erinra under förutsättning beträffande lokalerna dock, att dylika icke av statsverket behöfde förhyras.

Beträffande centralinstansens ledamöter ansåge sig statskontoret böra ifrågasätta, huruvida icke dessa med hänsyn till uppgiftens och verksamhetens art kunde antagas vara villiga att ställa sig till förfogande, utan att särskild ersättning beredd dem. Därest emellertid arvode funnes böra utgå till ledamöterna, syntes det tveksamt, om kostnaderna härför borde bestriidas av statsmedel. Ämbetsverket ville likväl icke motsätta sig att så skedde, men finge för dylikt fall föreslå, att antalet sammanträdes- och arbetsdagar,

för vilka gottgörelse finge beräknas, på lämpligt sätt begränsades, förslagsvis till högst 12 per år.

I övrigt borde enligt statskontorets uppfattning statsverket icke iklädas några utgifter för den ifrågavarande verksamheten, utan torde kostnaderna för denna böra bestridas av inflytande anmälningsavgifter. Att döma av den föreliggande utredningen syntes också under normala förhållanden kunna påräknas så pass stora inkomster härav, att de borde kunna täcka kostnaderna för verksamheten. Särskild ersättning till revisorer syntes icke behöva ifrågakomma. Enligt statskontorets mening borde nämligen räkenskaperna kunna granskas av riksräkenskapsverket.

Skolöverstyrelsen har med vissa detaljerinringar i huvudsak tillstyrkt de sakkunnigas förslag.

Bland annat yttrar överstyrelsen, att det enligt överstyrelsens mening vore en styrka för centralledningen att inom sig hysa någon ledamot, som direkt hade till uppgift att företräda föräldraintressena. Då det emellertid vore av vikt, att den centrala styrelsen icke komme att bestå av för många personer, förutsatte överstyrelsen, att, om en dylik föräldrarepresentant finge säte och stämma i ledningen, något av de enligt de sakkunnigas förslag företrädda organen och intressena finge avstå från att vara representerat. Härvidlag hade överstyrelsen i första hand tänkt på upplysningsnämnden. De intressen, som dennas företrädare skulle tillvarataga, torde nämligen i tillräcklig utsträckning bliva tillgodosedda genom närvaron av den föreslagna representanten för utrikes- eller ecklesiastikdepartementet, varjämte väl utan svårighet i förekommande fall samarbete kunde anordnas med sagda nämnd utan att denna vore direkt representerad i centralledningen.

Upplysningsnämnden har i huvudsak förordat de sakkunnigas förslag.

Upplysningsnämnden delade den uppfattning, som kommit till uttryck i de sakkunnigas betänkande, att centralledningen för utbytesverksamheten borde omhänderhavas av ett statligt organ. Detta skulle lämpligen kunna kallas »centralnämnden för skolungdomsutbytet med utlandet».

Med avseende å organisationen av det centrala organet för skolungdomsutbytet syntes enligt upplysningsnämndens mening det naturligt att anknyta centralnämnden till skolöverstyrelsen, som i egenskap av centralledning för den högre skolundervisningen i vårt land torde äga särskilda förutläggningar för att med sakkunskap tillgodose de företrädesvis pedagogiska intressen, som skolungdomsutbytet avsåge att befrämja. Upplysningsnämnden ville därför ifrågasätta, huruvida icke chefen för läroverksavdelningen inom skolöverstyrelsen borde av Kungl. Maj:t förordnas såsom självskriven ledamot av och ordförande i centralnämnden. I övrigt syntes det önskvärt, att i centralnämnden insattes icke blott en manlig utan även en kvinnlig representant för det högre skolväsendet. Majoriteten av den skolungdom, som begagnade sig av de egentliga utbytesresorna, utgjordes i själva verket av flickor, och det förefölle därför lämpligt att en kvinnlig lärare erhöle plats i centralledningen. För att representera allmänna synpunkter och intressen syntes det i övrigt önskvärt, att såväl utrikesdepartementet som upplysningsnämnden bleve företrädda i centralnämnden. De intressen, som skulle tillvaratagas av en representant för ecklesiastikdepartementet, syntes däremot bliva tillgodosedda i erforderlig omfattning, därest chefen för

läroverksavdelningen inom skolöverstyrelsen förordnades till självskriven ordförande i centralnämnden, och en särskild representant för detta departement torde därför ej vara erforderlig. Med avseende å det önskemål som framförts, att målsmännen måtte företrädas inom centralnämnden, önskade upplysningsnämnden ansluta sig till de sakkunnigas uttalande, att föräldraintressena även utan en direkt representant för desamma torde komma att behörigen tillgodoses. Enligt upplysningsnämndens förslag skulle följaktligen centralnämndens sammansättning bliva följande: chefen för läroverksavdelningen inom skolöverstyrelsen, ordförande, en manlig lärare, en kvinnlig lärare, en representant för utrikesdepartementet och en representant för upplysningsnämnden.

Med avseende å centralnämndens arbetsuppgifter förefölle det önskvärt, att vissa av desamma löstes i samförstånd med upplysningsnämnden, som av Kungl. Maj:t fått sig anförtrött den allmänna uppgift, inom vilken skolgångsutbytet delvis fölle. Det torde sålunda böra åvila centralnämnden att inhämta upplysningsnämndens mening vid uppgörandet av den årliga planen för utbytesverksamheten, vid upprättandet av instruktion för de vid skolgångsutbytet anställda funktionärerna samt vid utfärdandet av generella anvisningar för de svenska deltagarna i skolgångsutbytet.

Enligt upplysningsnämndens mening syntes det skäligt, att arvode för bevistade sammanträden utginge till centralnämndens ledamöter för det arbete, som komme att åvila dem. I likhet med statskontoret funne upplysningsnämnden det emellertid tveksamt, huruvida kostnaderna för arvodet till centralnämndens ledamöter och sekreterare borde bestridas av statsmedel från i budgeten uppförda anslag. Med hänsyn till att utbytesverksamhetens ekonomi, under förutsättning av normalt deltagande och oförändrad anmälningsavgift, torde komma att uppvisa överskott förefölle det rimligt, att jämväl dessa kostnader så långt möjligt täcktes av utbytesverksamhetens inkomster och att självförsörjningsprincipen sålunda upprätthölles. Nämnden ville dock framhålla, att den, om den funnit det erforderligt, skulle anslutit sig till de sakkunnigas förslag, men med hänsyn till de ekonomiskt gynnsamma utsikterna för utbytesverksamheten och den omständigheten, att staten vore avsedd att stå såsom ekonomisk garant för denna, icke funnit det påkallat att för närvarande föreslå uppförande i budgeten av ett särskilt anslag för ändamålet.

Eventuellt uppkommande överskott å utbytesverksamheten borde enligt upplysningsnämndens mening sammanföras till en fond under centralnämndens förvaltning. Denna fond borde i främsta rummet tjäna till att täcka eventuellt uppkommande förluster å bytesverksamheten. Då staten stode såsom ekonomisk garant för denna, förefölle det nämligen rimligt, att de utgifter, som på grund därav åsamkades staten, i möjligaste mån täcktes av utbytesverksamhetens inkomster. Då fonden vuxit till ett visst belopp, förslagsvis 10,000 kronor, borde emellertid medel över denna gräns kunna av centralnämnden användas direkt till förmån för ungdomsutbytet, såsom till generella nedsättningar av avgifterna, ställandet av stipendier till skolöverstyrelsens förfogande för ungdomens utlandsresor etc., varjämte det borde beaktas, att behov av ökade utgifter kunde uppkomma, exempelvis för anställandet av ytterligare biträde å byrån m. m. dylikt.

För nedbringande av kostnaderna för utbytesverksamheten vore det enligt upplysningsnämndens mening av vikt att tillgodose det av de sak-

kunniga uttalade önskemålet, att staten ställde erforderliga lokaler och inventarier till förfogande.

De sakkunnigas senare framställning jämte däröver avgivet yttrande.
I sin förenämnda berättelse över skolungdomsutbytet under år 1937 hava *de sakkunniga* meddelat, bland annat, att byrån för skolungdomsutbyte trädde i verksamhet den 8 mars 1937, att byrån genom byggnadsstyrelsens försorg tilldelats två, tidvis tre rum, i fastigheten Vasagatan 25 i Stockholm, att såsom byråns föreståndare tjänstgjort de sakkunnigas sekreterare, läroverksadjunkten N. Hallbeck, att denne under månaderna mars—november haft en arbetstid å byrån, motsvarande en arbetsdag om cirka 7 timmar, att under olika tidsperioder från och med den 11 mars till och med den 7 september 1937 tjänstgjort å byrån två biträden jämte viss tillfälligt anställd personal, att deltagarantalet i 1937 års utbyte blivit 65 procent större än det, varmed de sakkunniga i sitt den 28 januari 1937 avgivna betänkande räknat, samt att inkomsterna av utbytet enligt den 7 oktober 1937 verkställt bokslut utgjort tillhoppa 53,982 kronor, medan utgifterna enligt samma bokslut och vid verkställd jämförelse med de sakkunnigas tidigare gjorda beräkningar ställt sig på sätt framgår av följande sammanställning:

	Beräknat belopp	Förbrukat belopp	Överskott, respektive underskott
	Kronor	Kronor	Kronor
<i>Arvoden m. m.:</i>			
Landsledare, Tyskland	1,500	1,800	— 300
Landsledare, England	500	500	—
Reseledare för Belgien, England, Frankrike	600	1,500	— 900
Ortsledare (14 i Tyskland)	3,300	4,200	— 900
Föreståndare för byrån	—	2,000	— 2,000
1 biträde å byrån	2,400	1,790	+ 610
Tillfällig arbetshjälp å byrån	500	2,854	— 1,954
Biträden vid deltagares ankomst och avresa	400		
3 svenska ledare för ungdomslägrer	300	—	+ 300
	Kronor 9,500	14,644	— 5,144
<i>Övriga omkostnader:</i>			
Lands- och ortsledarnas resekostnader	1,650	2,000	— 350
Porto	100	112	— 12
Telefon- och telegramavgifter	350	531	— 181
Skrivmaskin	275	388	— 113
Bil- och spårvagnsresor, budskickning och dylikt	100	143	— 43
Trycksaker, duplicering	700	1,091	— 391
Papper m. m.	150	304	— 154
Kollektiv olycksfallsförsäkring	645	1,072	— 427
Inkvartering (i Sverige, t. ex. Stockholm)	200	34	+ 166
Viss traktering m. m. under resa	1,500	622	+ 878
Ortsledares utgifter för grupp	400	936	— 536
Uppehållet i Berlin på nedresan	3,000	3,733	— 733

Mottagningsfester, visningar och dylikt (för utländska deltagare)	4,500	2,140	+ 2,360
Sjukvård under resor	200	20	+ 180
Revisionsarvode	300	125	+ 175
Oförutsedda utgifter jämte eventuella överskott	1,105	3,240	— 2,135
	<u>Kronor 15,175</u>	<u>16,491</u>	<u>— 1,316</u>
Summa kronor	24,675	31,135	— 6,460

Förutom nämnda omkostnader å 31,135 kronor hade tillkommit ett belopp å 6,480 kronor för återbetalda anmälningsavgifter, varför utgifterna uppgått till (31,135 + 6,480 =) 37,615 kronor.

Räkenskaperna utvisade alltså vid jämförelse mellan inkomster och utgifter en behållning av (53,982 — 37,615 =) i runt tal 16,000 kronor.

Med hänsyn till erfarenheterna av det under verksamhetsåret bedrivna utbytet hava de sakkunniga ansett sig böra med avseende å sekreterarens å byrån för skolungdomsutbytet anställningsförhållanden m. m. framställa ett annat förslag än det de sakkunniga tidigare förordat och hava i ämnet anfört huvudsakligen följande:

I sitt den 28 januari 1937 avgivna betänkande hade de sakkunniga räknat med omkring 600 deltagare i skolungdomsutbytet. Emellertid hade antalet deltagare år 1937 uppgått till 1,059 och antalet anmälda till 1,261. Då utbytet med England, Frankrike och Belgien år 1937 blott utgjort ett första försök och vidare även andra länder funnes, med vilka ett utbyte skulle kunna ske, såsom exempelvis Österrike och Schweiz för att ej tala om de nordiska länderna, med vilka ett skolungdomsutbyte syntes de sakkunniga önskvårt, syntes man för framtiden snarare hava att räkna med ett större antal deltagare än ett mindre — detta givetvis under förutsättning att nuvarande kulturella och utrikespolitiska förhållanden i de av utbytet berörda länderna i huvudsak fortbestode.

Beträffande sekreterarens arbetstid och anställningsförhållanden kunde vad i betänkandet föreslagits under nuvarande förhållanden ej upprätthållas. Där hade förutsatts, att sekreteraren skulle fungera året om, ehuru hans arbetsuppgifter givetvis skulle bliva av högst olika omfattning under olika tider av året. Vidare hade framhållits, att hans uppgift vore i viss och icke ringa mån av övervakande natur och närmast tänkt såsom en bisyssla, vilken skulle kunna skötas vid sidan av annat arbete, ehuru han under en stor del av året torde bliva varje dag sysselsatt för byråns räkning. Det visade sig nu, att sekreteraren från början av mars till i början av november skulle hava behövt ägna utbytesverksamheten all sin tid. Att på grund av sekreterarens läroverkstjänstgöring detta ej kunnat ske dels från början av mars till början av juni, dels under höstterminen från början av augusti hade icke varit till fördel för byråns verksamhet. Under sommaren måste han tidvis vara i arbete större delen av dygnet, och någon som helst möjlighet till semester hade ej funnits. Att vara så att säga förmedlare mellan utbytet och de 1,261 anmäldas föräldrar innebure givetvis en mycket hög grad av påfrestande ansvar. Även sedan årets utbytesverk-

samhet i stort sett finge anses avslutad, saknade sekreteraren icke arbete. De krävande förberedelserna för 1938 års verksamhet borde påbörjas redan nu, icke minst när det gällde inackorderingsverksamheten. De sakkunniga hade desutom tänkt sig, att en utökning av verksamheten — förutom ett utökat utbyte — skulle komma att ske, så att den skulle komma att omfatta dels lärjungebrevväxlingen, dels en allmänt rådgivande verksamhet. Men även bortsett från dessa förhållanden syntes det de sakkunniga ofrånkomligt, att sekreteraren finge heltidsanställning.

Med hänsyn såväl till omfattningen som arten av sekreterarens arbete, vilket, som ovan framhållits, vore ytterst krävande och förenat med stort, även ekonomiskt, ansvar syntes man icke kunna beräkna hans lön till lägre belopp än motsvarande lönegraden B 24 i högsta dyrortsgrupp och helst även högsta löneklassen. För närvarande torde emellertid viss tveksamhet kunna råda om lämpligheten att uppföra en dylik befattning på ordinarie stat, och man torde få räkna med att den tills vidare upptoges såsom en befattning antingen på extra stat eller med särskilt för densamma fixerat arvode. Därest en ordinarie befattningshavare i statens tjänst, exempelvis såsom för närvarande en läroverksadjunkt, förordnades att sköta befattningen med tjänstledighet för viss tid från sin ordinarie tjänst, torde han jämlikt bestämmelserna i § 10 mom. 3 a av det av 1937 års riksdag godkända avlöningsreglementet för ordinarie lärare vid statens undervisningsväsen vara berättigad att vid återgång till sin adjunktstjänst räkna lönetursår för den tid han uppehållit uppdraget såsom sekreterare i utbytesorganisationen. Beträffande rätten att få räkna de ifrågavarande åren för tjänstår för befordran inom undervisningsväsendet, torde däremot erfordras särskilt medgivande av Kungl. Maj:t, men med hänsyn till vissa precedensfall ansåge sig de sakkunniga böra räkna med såsom sannolikt, att en ansökan om dylik rätt skulle kunna bifallas. Därest befattningen upptoges såsom en tjänst med särskilt arvode och sålunda finge samma karaktär som exempelvis befattningen som konsulent och särskild föredragande inom skolöverstyrelsen i ärenden angående husligt arbete, torde en ordinarie läroverkslärare, som förordnades på befattningen, få avstå alla de löneförmåner, som vore förenade med hans lärartjänst och i stället ersättas med det särskilda för befattningen bestämda arvodet, vilket följaktligen borde utmätas så, att han kunde åtaga sig uppdraget utan löneförlust och även med någon ekonomisk förmån. I annat fall syntes det icke vara möjligt att få platsen besatt med tillräckligt kvalificerad innehavare. Det vore av yttersta vikt, att vederbörande hade erforderliga kvalifikationer, och man måste räkna med att urvalet i detta fall vore mycket starkt begränsat.

Statskontoret har i ärendet anfört följande:

Statskontoret finge erinra, att ämbetsverket i sitt den 22 februari 1937 avgivna utlåtande angående organiserandet av skolbarnsutbytet med utlandet uttalat, att enligt ämbetsverkets mening kostnaderna för ifrågavarande verksamhet borde — med vissa smärre undantag — bestridas av inflytande anmälningsavgifter. Ämbetsverket vidhölle denna uppfattning, i all synnerhet som 1937 års verksamhet, enligt vad handlingarna i ärendet utvisade, resulterat i en behållning av över 16,000 kronor. I enlighet härmed ansåge statskontoret, att även kostnaderna för sekreterargöromålens fullgörande borde bestridas av anmälningsavgifterna.

Enligt statskontorets mening syntes det med hänsyn till de former, under

vilka skolungdomsutbytesverksamheten vore organiserad, och med de arbetsuppgifter, det här gällde, över huvud taget icke kunna ifrågakomma att för utförandet av sekreterarens göromål inrätta någon särskild befattning vare sig på ordinarie eller på extra stat. I betraktande av arbetets säsongartade karaktär syntes det ej heller vara lämpligt att för sekreteraruppdraget fastställa visst års- eller månadsarvode i ett för allt, utan syntes ersättningen böra bestämmas på samma sätt, som merendels skedde i fråga om ersättning åt sekreterare hos kommittéer och sakkunnigberedningar, d. v. s. i form av gottgörelse för de löneförmåner i statstjänst vederbörande visade sig gå miste om för uppdragets fullgörande och därutöver ett arvode av 6 kronor per dag. Därest det emellertid skulle anses mera ändamålsenligt att fastställa sekreterarens ersättning — utöver gottgörelse för mistade avlöningsförmåner — till visst belopp för varje månad, under vilken han tjänstgjorde i sitt uppdrag, syntes detta belopp böra bestämmas till högst 200 kronor för månad.

Statskontoret hade intet att erinra mot att befattningshavare i statens tjänst, som förordnades att fullgöra ifrågavarande sekreteraruppdrag och för detta ändamål erhöle tjänstledighet från sin befattning, finge för sådan tid räkna tjänstår för lönetur och befordran. Något särskilt beslut härom torde dock — åtminstone i vad anginge lönetur — ej vara erforderligt, enär dylikt uppdrag torde vara att hänföra till offentligt uppdrag.

Motiven för att ställa skolungdomsutbytet under en enhetlig ledning, underkastad kontroll från det allmännas sida, hava framlagts av utrikesministern i hans förut återgivna yttrande till statsrådsprotokollet den 5 juni 1936. Jag tillåter mig här hänvisa till berörda yttrande. I nyss angivna syfte skulle enligt de sakkunnigas förslag en statlig centralinstans för skolungdomsutbytet med utlandet inrättas. Denna instans skulle bestå av fem, av Kungl. Maj:t utsedda ledamöter, därav en ordförande, samt av en likaledes av Kungl. Maj:t förordnad sekreterare. Jag biträder detta förslag, allenast med den ändringen, att jag i likhet med upplysningsnämnden anser ifrågavarande organ böra benämnas centralnämnden för skolungdomsutbytet med utlandet. I detta sammanhang torde det icke vara behövt att taga ställning till frågan om vilka institutioner eller intressen, nämndens ledamöter böra representera. Denna fråga lärer Kungl. Maj:t framdeles få avgöra.

Departement-
schefen.

Vad beträffar centralnämndens arbetsuppgifter torde dessa åtminstone tills vidare väsentligen böra avse skolungdomsutbytet med utlandet. För nämnden bör Kungl. Maj:t framdeles utfärda instruktion.

Såsom verkställande organ för centralnämnden skulle fungera den av de sakkunniga föreslagna byrån med den av Kungl. Maj:t utsedde sekreteraren i nämnden såsom föreståndare. Emot detta förslag har jag intet att erinra. Den instruktion för centralnämnden, vilken Kungl. Maj:t, som nämnts, bör utfärda, bör jämväl reglera sekreterarens åligganden samt närmare bestämma byråns verksamhetsområde och befogenheter.

Jag övergår härefter till att närmare skärskada den ekonomiska sidan av de sakkunnigas förslag.

Jag delar de sakkunnigas och myndigheternas principiella uppfattning, att utbytesverksamheten bör vara självförsörjande och finansieras av inflytande anmälnings- och andra liknande avgifter. Det under år 1937 utvunna ekonomiska resultatet giver också vid handen, att denna princip under normala förhållanden utan svårighet kan upprätthållas. Då det emellertid är tänkbart, att de inflytande inkomsterna icke varje år förslå att bekosta även utgifterna för centralnämnden, vilken måste förutsättas fungera permanent, synes det mig likväl lämpligt, att ett anslag för sistnämnda ändamål av förslagsanslags natur uppföres i riksstaten under åttonde huvudtiteln för att tagas i anspråk, om och i den mån inkomsterna icke äro tillräckliga för att bestrida kostnaderna för ifrågavarande nämnd.

Överskott å inflytande anmälnings- m. fl. avgifter torde böra av nämnden mot sedvanlig redovisningsskyldighet inför riksräkenskapsverket disponeras för ifrågavarande verksamhet och därmed sammanhängande ändamål enligt Kungl. Maj:ts närmare bestämmande.

Det torde böra ankomma på nämnden att varje år underställa Kungl. Maj:t förslag till stat för verksamheten. Anmälningsavgifternas storlek synes mig likaledes böra fastställas av Kungl. Maj:t.

Statskontoret har ifrågasatt, att, därest arvode ansåges böra utgå till centralnämndens ledamöter, antalet sammanträdes- och arbetsdagar, för vilka arvode finge åtnjutas, skulle begränsas till högst tolv per år. Arbetet inom centralnämnden måste, såvitt nu kan bedömas, bliva både ansvarsfullt och tidvis arbetskrävande. Med hänsyn härtill anser jag det billigt, att arvode enligt samma grunder, som gälla för kommittéer, får utgå till nämndens ledamöter. Då det emellertid synes lämpligt, att viss återhållsamhet iakttages beträffande disponerandet av de för skolungdomsutbytet inflytande medlen, tillstyrker jag, att — i likhet med vad som stadgats för de statliga lönenämnderna — sammanträdesdagarna för centralnämnden fixeras till ett bestämt antal, vilket icke utan Kungl. Maj:ts medgivande må överskridas. I sådant avseende synes mig ett antal av tolv dagar vara alltför knappt tillmätt, varför jag förordar, att antalet sammanträdesdagar bestämmes till högst tjugu. Några extra dagarvoden för ordföranden — vilket de sakkunniga föreslagit — synas mig icke påkallade, varför medel icke böra beräknas för detta ändamål.

I sitt ursprungliga förslag hade de sakkunniga till arvode åt sekreteraren beräknat ett belopp av 1,800 kronor. Sedermera hava de sakkunniga i samband med avgivandet av sin berättelse för verksamheten under år 1937 anfört, att med hänsyn till såväl omfattningen som arten av sekreterarens arbete man icke syntes kunna beräkna hans lön till lägre belopp än motsvarande lönegraden B 24 i högsta dyrortsgrupp och helst även i högsta löneklassen. De sakkunniga hava dock på grund av tveksamhet om lämpligheten att uppföra en dylik befattning på ordinarie stat ansett, att man tills vidare borde upptaga befattningen antingen på extra stat eller med

ett särskilt för år fixerat arvode. I betraktande av den förevarande organisationens beskaffenhet och de arbetsuppgifter, som äro i fråga, finner jag i likhet med statskontoret det icke lämpligt att för ändamålet inrätta en tjänst på ordinarie eller extra stat. Jag anser frågan rörande sekreterarens avlönande böra lösas på sätt statskontoret alternativt föreslagit eller alltså så, att vederbörande erhåller — förutom i förekommande fall ersättning för mistade avlöningsförmåner — gottgörelse med visst belopp för arbetsdag. På grund av arbetets ansvarsfulla och maktpåliggande art synes mig nämnda belopp böra sättas något högre än för vanlig kommittésekreterare. Jag föreslår i sådant hänseende 8 kronor.

Ovissheten rörande den framtida utvecklingen av utbytesverksamheten gör, att det icke nu är möjligt att verkställa en säkrare uppskattning av anslagsbehovet eller rörande medelsdispositionen under nästa budgetår. Jag anser mig böra föreslå, att anslaget för nästa budgetår uppföres med 1,000 kronor, vilket belopp synes tillräckligt med hänsyn till överskottet å 1937 års rörelse.

Under åberopande av vad sålunda anförts får jag hemställa, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att till *Centralnämnden för skolungdomsutbytet med utlandet* för budgetåret 1938/39 anvisa ett *förslagsanslag* av kronor 1,000.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdade hemställan förordnar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Gösta Sandberg.